

Baba

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Bo Hanna

Baba

Op zoek naar de waarheid over mijn
ontvoering door mijn vader

Ambo|Anthos
Amsterdam

Deze publicatie is tot stand gekomen met steun van
het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten (www.fondsbjp.nl)

FONDS *Bijzondere*
JOURNALISTIEKE PROJECTEN

ISBN 978 90 263 5810 4

© 2024 Bo Hanna

Omslagontwerp bij Barbara

Omslagillustratie privéarchief auteur

Foto auteur © Dirk-Jan van Dijk

Verspreiding voor België:
Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor mijn geliefde tweelingbroer Tony
en voor de ontelbare kinderen wier stemmen
niet gehoord worden, slachtoffers van de keuzes van ouders
en van volwassenen die niet luisteren, toen en nu

One love, one heart

Let's get together and feel alright

Hear the children crying (one love)

Hear the children crying (one heart)

Saying: give thanks and praise to the Lord and I will feel alright

Saying: let's get together and feel alright.

'One Love / People Get Ready',

Bob Marley & The Wailers (Exodus, 1977)

Proloog

Een brief aan de raadsonderzoeker 1

Grubbenvorst, 02-06-2006

Geachte Raadsonderzoeker voor de Kinderbescherming,

Wij willen helemaal geen contact met onze moeder, ook niet in de toekomst. Onze mening zal niet veranderen. Wij kennen onze vader beter dan onze moeder, eigenlijk kennen we haar helemaal niet. Het is belangrijk dat onze vader het gezag krijgt; dat maakt alles makkelijker. Zo kunnen we een paspoort regelen om op vakantie te gaan. Ook hebben we gelezen wat onze moeder over onze vader heeft verteld; dat is allemaal negatief. En dat zullen wij nooit geloven, want we vinden onze vader heel lief. Wij hopen dat dit zo snel mogelijk wordt opgelost. Kunt u deze brief met het rapport naar de rechtbank meesturen?

Alvast bedankt,
Kinderen Hanna

De reis

3 maart 1999. *Baba* haalde ons op van onze kleuterschool in Stockholm, de *dagis*, waar we sinds een paar jaar naartoe gingen. Ik was net wakker gemaakt door mijn juf. Het was pikkedonker, al was het nog maar middag.

Ik hoorde gemompel. Toen ik door de deur de gang in keek zag ik in de verte, in het licht, enkele ouders staan. Daar stond *baba* ook tussen. Zijn snor, die hij met trots droeg, was netjes getrimd en zijn bril rustte op zijn vriendelijke maar vermoeide gezicht. Zijn bruine ogen achter de brillenglazen straalden warmte uit. Hij lachte lief naar me.

Hoewel ik net wakker was geworden vond ik het opvallend dat hij ons kwam ophalen, want de laatste tijd hadden we hem niet vaak gezien en waren we vooral bij mama geweest. Waarom wist ik niet. Mama zei alleen dat we een ander huis hadden, omdat daar meer ruimte voor ons was. *Baba* was niet ver weg en werkte hard bij de banketbakkerij. Hij zou vast snel weer langskomen.

Baba seinde mij, mijn tweelingbroer en mijn oudere broer met zijn kenmerkende handgebaar – zijn palm naar beneden gericht en zijn vingers op en neer bewegend – dat we zijn kant op moesten komen. ‘*Yallah habibi,*’ zei hij terwijl hij mij in mijn jas hees. Hij leek haast te hebben en zei niet veel. Zoals altijd volgde ik mijn vaders instructies op en werkte ik mee. Ik was nieuwsgierig wat we zouden

gaan doen. Misschien gingen we naar de Ikea of de hotdogkraam waar we soms samen een snack haalden. Of misschien zou hij ons naar *teta* brengen. Oma paste soms op ons.

Verblind door het felle licht in de gang kneep ik mijn ogen dicht terwijl ik me voorbereidde op de barre kou, die als een mes in mijn gezicht sneed. Een tergend gevoel waaraan ik ook 's morgens een hekel had als we weg van huis gingen. Ik wilde dan het liefst terug het huis in rennen om weer onder de warme dekens te kruipen. Ik was blij als we in een verwarmde bus stapten of wanneer de zon zich even liet zien. Dan bleef ik een moment stilstaan met gesloten ogen om de warmte op mijn gezicht te voelen.

Nu reden we met baba in de auto naar mijn moeder. We zouden wat kleren pakken om op vakantie te gaan naar de familie in Egypte, zo vertelde hij ons.

Thuis kregen mijn ouders ruzie in hun slaapkamer. Vanuit de gang probeerde ik op te vangen wat ze schreeuwden. Dat deed ik wel vaker. Dan keek ik vanuit de deuropening van mijn slaapkamer de hoek om, en soms, als hun slaapkamerdeur op een kier stond, waagde ik me voorzichtig de gang in. Elke stap bracht me dichterbij hun slaapkamer, en ik had mijn oren gespitst om te kunnen horen waarover het ging. Maar meestal bleef onze slaapkamerdeur dicht, speelden mijn broers en ik samen en probeerden we in onze eigen wereld op te gaan.

Mijn moeder pakte onze spullen en liep met ons naar de deur. Achter ons stond baba, hij keek op zijn horloge en riep gestrest: 'Yallah.' Het leek erop dat we haast hadden. Maar mama bleef kalm en nam rustig afscheid van ons, haar drie zonen. Ze hurkte neer en aaide me over mijn krullen. Nadat ze mijn kraag had gefatsoeneerd en mijn rits omhoog had getrokken – alles geduldig en netjes, zoals ze altijd deed voordat we de deur uit gingen –, gaf ze me een knuffel en zei: 'We zien elkaar snel, *ya albi*.' Mijn hart, noemde ze me. Terwijl ze mijn broers en mij aankeek voegde ze eraan toe: 'Wees lief voor elkaar.' Geen tranen, maar haar blik stond bezorgd.

Daar heb ik later nog veel over nagedacht: wist ze dat ze ons nooit meer zou zien? Waarom liet ze ons zo gaan? En waarom ging ze niet mee op vakantie?

Baba stond op, pakte mijn hand en leidde me door de drukke vliegtuigcabine. Hij zei dat we moesten uitstappen. Bij de uitgang zag ik een grote trap, we waren hoog boven de grond. Ik deinsde even terug, maar baba begeleidde me naar beneden. Het werd plotseling heel warm, warmer dan ik gewend was. De zon scheen fel in mijn ogen. Toen we in een bus stapten, werd het plotseling enorm koud.

In de aankomsthal van het vliegveld in Caïro stond mijn familie ons op te wachten. Vreemde mannen boden aan onze bagage te tillen. Ik zag op die dag een aantal familieleden voor het eerst. Alleen mijn andere teta, de moeder van baba, had ik ooit al eerder gezien toen ze bij ons op visite was in Zweden. Opeens was ik omringd door onbekenden in een voor mij vreemd land waar iedereen de taal kon spreken die ik voorheen alleen thuis sprak.

Mijn broers en ik verbleven bij onze *teta ou geddou*, oma en opa. Ik was vier jaar en was in een land waar ik nog nooit eerder was geweest, in Caïro, een hectische miljoenenstad waar het leven nooit stil leek te staan. In de logeerkamer werd ik wekenlang wakker met de vraag waar mijn moeder was.

Hier was alles anders. In Zweden was de lucht schoon en fris en viel ik 's middags al in slaap omdat het zo vroeg donker werd. Overal om je heen, waar je maar keek, was het groen. Met mijn klasgenoten gingen we soms het bos in om bessen te plukken. Onze juffrouw en meester vertelden ons fascinerende dingen over de natuur terwijl ze planten, paddenstoelen en dieren aanwezen. De meeste kinderen, ik ook, keken hen dan met grote ogen aan. Ik herinner me een keer dat ik zo gebiologeerd was door de paddenstoel die ik in mijn hand had, dat ik vergat om hem door te geven. Toen een klasgenoot mijn naam schreeuwde, ontwaakte ik uit mijn dagdroom. Mijn juffrouw lachte lief naar me en zei dat als iedereen klaar was,

ik de paddenstoel mee naar huis mocht nemen. Ik was dolblij; het voelde als een cadeau, een schat. Trots nam ik hem mee naar huis, een stukje magie uit het bos.

Opeens was ik in een compleet andere wereld. In Egypte kon ik moeilijk ademen door de smog. Ik werd ook vaak huilend wakker in Caïro, bang van de zingende mannenstemmen uit de moskee in het holst van de nacht. Ik wist helemaal niets over de islam en kende alleen maar de iconen van koptische heiligen, als de Heilige Maagd Maria en Jezus, die ik eerder had gezien in de kerk waar we in het weekend weleens naartoe gingen en waar baba soms verhalen over vertelde. En ik miste mijn moeder en weigerde te eten.

In Egypte zag ik ook allerlei nieuwe dingen. Trucks volgeladen met honderden lege frisdrankflesjes, auto's met boven op het dak een bagagerek vol koffers en tassen, een man achter op een motorscooter met een schaaop op zijn schoot, en ezels die zware karren vol groenten trokken. Kippen en kuikens zaten in kooitjes op de markt en ik voelde medelijden met ze. Het liefst wilde ik de deurtjes openen om ze te bevrijden.

Mijn hongerstaking leidde tot enorme discussies met mijn vader. Baba's boosheid maakte dat ik nóg minder at, waardoor we alleen maar verder van huis waren. In mijn Egyptische familie werd met paniek op ondergewicht gereageerd; het is een teken van armoede en zodoende reden voor schaamte. Tantes voelden weleens aan mijn onderarmen, concludeerden dan dat ik te mager was en meer moest eten. Een tante wist me uiteindelijk aan het eten te krijgen. Ze schepte vaak een bord voor me op met witte rijst met vermicelli en malse kippenborst, die ze met haar handen in flinterdunne reepjes uit elkaar had getrokken en had overgoten met een paar lepels kippenbouillon. Ze nam me op schoot en maakte speelse bewegingen met de lepel. *'Ham ya gamal.'* Hap kameel. Maar nog steeds miste ik mijn moeder.

Het waren vooral mijn twee tantes, de zussen van mijn vader, en mijn oma die ik veel om me heen had. Mijn beide tantes leken veel

op mijn oma, met grote amandelvormige ogen en donker haar met een slag, net als mijn vader. Mijn broers en ik hadden stevig krullend haar.

Mijn opa was vaak weg voor zijn werk en werd, wanneer hij thuiskwam, bijgepraat door mijn oma over van alles en nog wat. Als kind hield ik mijn oren gespitt, zoekend naar aanwijzingen over waarom we plots in Egypte waren. Wanneer familieleden over baba spraken, hoorde ik de kritische toon in hun stem. Het voelde alsof zij vonden dat hij de situatie niet goed aanpakte, maar niemand verklapte waar mijn moeder was.

Mijn oma was vooral thuis en kookte, vaak voor de hele familie. Familieleden kwamen regelmatig eten of boodschappen ophalen. Soms brachten ze ook iets voor ons mee, zoals speelgoed of snoepjes, hoewel die anders waren dan in Zweden. Daar mochten we af en toe in de winkel een zak vullen met verschillende soorten snoep. Maar hier aten we *kahk* (koekjes gevuld met dadelpasta), *loukoum* (Turks fruit) en *halawa* (een dessert gemaakt van tahin en pistache). Dit waren mijn favoriete momenten; ik kreeg aandacht en voelde me gezien in een stad waar ik verder niemand kende.

Af en toe brachten familieleden ook iets voor mijn oma mee, zoals een tas vol groenten of andere marktproducten, die zij dan de hele dag in de keuken stond te snijden. Jutebladeren of *molokhia* (Egyptische spinazie), die ze met een *makhrata* (een gebogen mes met dubbele handvatten) te lijf ging. Soms ging ik naast teta zitten en keek ik aandachtig toe hoe ze de groene bladeren in rap tempo fijnhakte. Eens vroeg ik of ik het mocht proberen en ik raakte het blad van het mes al aan, maar ze zei dat het gevaarlijk was voor kinderen en dat ik mijn vingers eraf kon hakken. Terwijl ik mijn vingers aandachtig bestudeerde, besloot ik het mes nooit meer aan te raken.

Aan Egypte heb ik verschillende herinneringen. Ik ben als kind in totaal drie of vier keer in het land van de Nijl en farao's geweest. Misschien haal ik verschillende periodes wel door elkaar. Of wel-

licht versterken de herinneringen aan verschillende bezoeken elkaar, of vullen ze elkaar juist aan. Ik twijfel mijn hele leven al aan mijn herinneringen als kind.

In Egypte kwam ik vaker in onhandige situaties terecht. In de badkamer van familievrienden had ik de *shatafa* (een soort bidet maar dan in de vorm van een knijpdouche) van het toilet als waterpistooltje gebruikt, tot grote schaamte van mijn teta en tante die hoofdschuddend mijn kant op keken terwijl ze zich meermaals verontschuldigten. Toen de familievriendin snel een dweil pakte, stond mijn tante erop het klusje te klaren en ze nam na een korte woordenwisseling de dweil dan ook van haar over. Ik vond het zelf wel grappig en vroeg vervolgens doodleuk waar het waterpistooltje dan wél voor bedoeld was, terwijl alle volwassenen om mij heen zich geen houding wisten te geven en elkaar stilzwijgend aankeken. Mijn teta keek me fronsend aan, pakte me bij de hand en liep naar de woonkamer, waar ze mij sommeerde op de bank te gaan zitten. Al snel leerde ik dat Egypte een land is waar je over veel dingen beter je mond kunt houden. Hoe je je billen wast is een van die dingen.

Ook van de islam wist ik niets. Zo liep ik een keer over een tapijt dat daar opeens midden op straat lag. Een man was furieus; welk brutaal kind deed nou zoiets, ongegeneerd met vieze schoenen over iemands *sajjadah* (gebedskleed) lopen? Mijn vader zei sorry tegen de man en maakte zich daarna uit de voeten.

‘Yallah! En let op waar je loopt,’ zei hij vervolgens tegen me. ‘Dat ding is heilig voor ze,’ voegde hij eraan toe toen ik hem verbaasd en geschrokken bleef aankijken. We liepen door, al begreep ik er nog steeds geen snars van, maar mijn vader was niet het type dat over dingen uitweidde.

Onbezonnen als ik was stelde ik veel vragen. Waarom hingen er bloedende karkassen voor de winkels op straat? Waarom liepen sommige kinderen rond op hun blote voeten? Wat droegen die mensen op hun hoofd? En wat was die vlek die sommige man-

nen op hun voorhoofd hadden? ‘Sommige mensen geloven dat je op een steen moet bidden,’ antwoordde baba met een verwonderde blik, waarna ik nog meer vragen had dan eerst en begon te fantaseren over hoe die mysterieuze steen eruitzag en wat voor verborgen krachten die zou kunnen hebben.

Mijn opa en oma woonden in een appartement in de wijk Zeitoun, wat letterlijk vertaald ‘olijven’ betekent. In die wijk heeft mijn familie altijd gewoond sinds mijn opa en oma kinderen kregen. Ze trouwden in Hizbet Hanna (Landhuis Johannes), een plaats in de provincie Ash Sharqiyah, gelegen in de Nijldelta ten noordoosten van Caïro. Later, toen mijn opa militair officier werd, verhuisden ze naar de hoofdstad.

Zeitoun is een middenklassenwijk waar relatief veel christenen wonen, maar is de laatste jaren steeds meer *shaabi* geworden, iets wat je een volkswijk kunt noemen. De wijk staat bekend om de verschijning van de Heilige Maagd Maria boven de koptische kerk eind jaren zestig. Ook mijn oma had de maagd Maria naar eigen zeggen boven de kerkkoepel zien zweven en ze vertelde graag dat mensen uit het hele land naar de hoofdstad afreisden om Onze-Lieve-Vrouw in de Olijvenwijk te aanschouwen.

In Caïro zag ik iedere dag mensen in de hete zon op daken lopen. Daken vol satellietschotels en waslijnen vol wapperende kledingstukken. Vanuit het hoge appartement had ik goed uitzicht. Er hing een constante geur van benzine in de hete lucht. En die van versgebakken *eish baladi* (letterlijk vertaald ‘nationaal brood’), een soort volkoren pitabroodjes. Soms mocht ik naar beneden om brood voor mijn grootmoeder te kopen, wat als een soort excursie voelde. Ik kwam zelden het appartement uit. Het was voor kinderen te gevaarlijk om alleen over straat te gaan in een drukke miljoenenstad als Al-Qahira, zoals Caïro in het Arabisch heet.

Bij het oversteken van de drukke straten hield ik baba’s hand stevig vast, alsof mijn leven ervan afhing, omdat ik bang was voor de auto’s die zo snel voorbijzoefden dat ik dacht dat ze nooit meer zou-

den kunnen stoppen. Mijn vader moest me bijna naar de overkant slepen. Op een keer merkte hij niet dat ik was blijven staan, totdat hij al aan de overkant was. Hij wenkte me, maar ik was verstijfd van angst om vermorzeld te worden en durfde niet verder te lopen. Toen hij halverwege de weg ging staan met zijn hand vooruit, en de auto's een voor een tot stilstand bracht als een verkeersregelaar, moedigde ik mezelf aan om over te steken. Halverwege de oversteek pakte hij mijn hand en bracht me veilig naar de overkant. 'Je hoeft niet bang te zijn, God en ik zijn bij je,' zei hij terwijl hij me een aai over mijn hoofd gaf. Met grote ogen keek ik naar hem op; voor mij was hij een held.

Mijn broers en ik stonden geregeld op het balkon en gooiden er stiekem dingen van af. Het fascineerde me dat de voorwerpen vloeiend vielen en vervolgens op de grond uit elkaar spatten. Soms stonden we om beurten naar beneden te tuffen. Uien die mijn oma op het balkon had liggen ontkwamen ook niet aan de wet van de zwaartekracht. Door ons toedoen regende het uien op de mensen die beneden in theehuisjes *shisha* (waterpijp) rookten terwijl ze *tabula* (een Romeins bordspel) speelden, waarin vooral theedrinkende mannen van middelbare leeftijd fanatiek waren.

De buurt was niet te spreken over ons kattenkwaad. Drie stoute kinderen met een westers accent verstoorden de weinige rust in de toch al zo hectische stad. Om de paar dagen hoorde ik dan de deurbel, die klonk als gefluit van vogels. Ik haatte het hysterische geluid. Zo wist een man die beneden *tabula* speelde uiteindelijk uit te vinden dat mijn broers en ik verantwoordelijk waren voor het smijten met uien. Hij was woest omdat hij hete thee in zijn gezicht had gekregen door een ui die op zijn tafel was neergekomen. We mochten sindsdien niet meer op het balkon komen, er waren volgens mijn oma genoeg uien gesneuveld en onze reputatie ging er zo aan. Bovendien hadden we ons kleine neefje met ons spel aange-stoken. Hij had eens een leeg bierflesje van mijn opa over de rand gemikt.

De voordeurbel ging ook wanneer burens langskwamen om mij er de schuld van te geven dat de *ascenseur* (lift) niet meer werkte. Wanneer mijn oma even niet oplettend drukte ik fanatiek op het knopje tegenover onze voordeur om de lift naar onze etage te laten komen – ik vond het interessant om te zien hoe de liftkooi met stalen kabels omhoog werd getrokken – , met als gevolg dat de lift, die al niet erg betrouwbaar was, nog vaker last had van storingen. Ik had geen kwaad in de zin, maar in Caïro had ik vrij weinig om handen. En ik moest ergens mijn tijd mee vullen.

Mijn vader had nog geprobeerd om mijn oudere broer halverwege het jaar op een lokale basisschool te krijgen, maar hij kon op zijn eerste schooldag de toets niet maken omdat hij geen Arabisch kon lezen of schrijven. Hij was verdrietig thuisgekomen en zei dat de juffrouw boos op hem was geworden omdat hij niets had ingevuld. Ze had hem zelfs op zijn vingers getikt. Ik vond het zielig voor mijn broer, want hij kon er niets aan doen dat het Arabische schrift hem nooit was geleerd.

Wanneer ik met een familielid overdag boodschappen ging doen, zag ik kinderen die zakdoekjes verkochten midden op de weg tussen de vele toeterende auto's. Kinderen die, in tegenstelling tot die in Zweden, allemaal een beetje op mij leken. Ik wilde met ze spelen, want vrienden had ik niet in dit vreemde land. Maar dat kon niet. Ook niet met de kinderen van de *bouab*, een soort portier en conciërge, die samen met zijn familie naast het trappenhuis woonde. Zijn kinderen sliepen onder de trap en moesten geregeld klusjes doen voor bewoners van ons appartementencomplex. Ik had medelijden met hen en vroeg me af waarom zij geen huis hadden, al leek niemand anders ervan op te kijken. Mijn oma vroeg deze kinderen eens om ijsjes voor ons te kopen, maar mijn broers protesteerden omdat we zelf naar de winkel wilden gaan. Dat mocht echter niet. Bovendien vonden we het sneu dat zij iets voor ons moesten doen, terwijl zij ook gewoon kinderen waren. Maar in Egypte was alles anders, leerden we al snel.

De onzekerheid en het gemis werden voor mij steeds ondraaglijker. Mijn ongeduldige vragen over wanneer we terug naar huis zouden gaan en wanneer ik mijn moeder weer zou zien, werden elke dag dringender. Tegelijkertijd had ik door dat mijn familieleden niet op mijn vraag zaten te wachten, dus verzon ik elke keer een nieuwe manier om die te stellen. Ook probeerde ik in te schatten op welke momenten ik het beste naar informatie kon vissen. Op vrolijke momenten, wanneer we een ijsje gingen halen met mijn opa bijvoorbeeld, of als baba een goed humeur had. Toch waren al mijn pogingen om antwoorden te vinden tot dan toe tevergeefs geweest.

Op een verzengend hete middag, de zon brandde fel door het raam en wierp lange schaduwen op de betegelde vloer van de woonkamer, raapte ik al mijn moed bij elkaar om het opnieuw te vragen. Ik zat op de bank, met mijn benen bungelend boven het Perzische tapijt, terwijl de geluiden van de drukke straat tot in ons appartement doordrongen. Ik zag baba in de gang staan, hij was aan de telefoon en had een glimlach op zijn gezicht. Toen hij ophing en de woonkamer in liep vuurde ik mijn vraag op hem af: wanneer gaan we weer naar mama? Baba keek me indringend aan, haast afkeurend, maar bleef stil. Precies toen ik durfde te verwachten dat er eindelijk een antwoord zou komen werd zijn blik strenger en was er frustratie in zijn ogen te zien: 'Mama is dood, hou er nu maar over op!' riep hij. Ik schrok, en al wist ik niet wat de dood daadwerkelijk inhield, het was mij duidelijk: mijn moeder zou ik nooit meer zien. Het had geen zin om vragen te blijven stellen.

De nachten in Caïro waren onrustig. In mijn hoofd was het net zo gejaagd als in de stad zelf. Tijdens de vele slapeloze nachten voelde ik me nog verder van huis dan ik al deed. In bed piekerde ik over mijn mama. Ik begreep niet waarom ze er niet meer was. Angsten die overdag door alle prikkels naar de achtergrond verdwenen wisten me in de duisternis alsnog te vinden. Zouden we nooit meer naar huis gaan? Zou ik mijn moeders stem nooit meer horen? Tot ons vertrek naar Egypte was ze altijd aanwezig geweest. Ik vroeg me